

dess centrala frågeställningar. Men då ställer sig i stället frågan varför boken överhuvudtaget skrivits. Det råder ju så att säga knappast någon brist på introduktioner i politisk filosofi/teori.¹⁴ Dessutom, som vi redan sett i överläggningen om utilitarismen, har Welin inte bara deskriptiva anspråk med sitt arbete. Oavsett vilket kvarstår förstås kritiken i övrigt.

Welin förfogar utan tvekan över betydande kunskaper inom många av de frågeställningar han behandlar. Särskilt när det gäller behandlingen av praktisk-politiska problem, i ljuset av de mer teoretiska åskådningarna, blir diskussionen riktigt intressant. Kanske just därför känns den nämnda otydligheten särskilt besvärande. Med ett klarare angivet syfte, liksom en grundligare argumentation, skulle med andra ord *Från nytta till rättigheter* vara en riktigt bra bok.

PAULO DE NARVAJA

Idéernas grotta

José Carlos Somoza

Övers. Karin Sjöstrand. Leopard 2004. 300 s. ISBN 91-7343-045-5

Platsen är Aten vid den tid då stadens intellektuella miljö lockade tänkare från den då kända världens alla hörn. En elev vid Platons akademi har fallit offer för en lömsk mördare. För att inte svärta ner anseendet för akademien gäller det att fånga mördaren snabbt. Man bestämmer sig för att hyra in Herakles Pontor (eller var det Hercules Poirot?) även känd som Uttydaren av Gåtor. Strax fylls luften av anklagelser, villospår, och falska vittnesmål. . .

Som inramning av en kriminalroman är detta inte mycket att orda om. Hade fortsättningen varit som vilken Agatha Christie-deckare som helst hade *Idéernas grotta* inte varit värd att uppmärksammas av denna tidskrifts läsare – såvida de inte råkar vara svaga för kriminalromaner förstås. Men det visar sig ganska snabbt att Somoza förutom att skriva en bitvis mycket bra deckare också har ett par filosofiska teser han vill försvara. I det följande ska jag koncentrera mig på vad jag uppfattar som den rent filosofiska argumentationen.

Först ska det sägas att Somoza knappast är den förste att utveckla filosofiska resonemang i skönlitterär form. Förutom internationella fenomen som t.ex. Sartre känner jag till minst en person här hemma i Sverige som gett sig in på detta, med kanske inte helt lyckat resultat. (Enligt min

¹⁴ Den bästa som finns på svenska är antagligen Will Kymlicka, *Modern politisk filosofi. En introduktion* (Nora: Nya Doxa 1995). Torbjörn Tännsjö, *Filosofi & Politik* (Stockholm: Manifest kulturproduktion 2000), är en annan läsvärd bok, som till skillnad från Kymlicka behandlar mer praktisk-politiska problem.

mening finns det dock inget som heter ”demeriterande publicering”, det är höjdpunkterna som räknas!) Så låt oss inte väja för formen, utan fokusera på innehållet.

Det kanske mest intressanta filosofiska resonemanget i boken, som Somoza utvecklar vid ett flertal tillfällen, tar sin utgångspunkt i Platons idélära. Enligt denna teori gäller det som bekant att det finns exakt en idé som är fullkomlig i alla avseenden, som korresponderar mot varje ofullkomlig entitet vi skådar i denna vår torftiga värld. Mot exempelvis den ofullkomliga och bleka tidskrift du håller i handen just nu svarar således idén om ett fullkomligt perfekt exemplar av *Filosofisk tidskrift*, osv. Denna teori är enligt Somoza också applicerbar på tolkningen av litterära verk. Mot alla de bleka och torftiga tolkningar elaka recensenter gör av Somozas verk svarar en idé med den fullkomligt perfekta tolkningen.

Hur ska man nu avgöra huruvida Platons teori är riktig, undrar Somoza? Ett förslag, som han undersöker med stor energi, är följande. Om flera tillräckligt insiktsfulla uttolkare av ett litterärt verk kommer fram till samma, eller i stort sett samma, tolkning är det ett argument (”bevis” i Somozas språkbruk) för att de fått kontakt med den idé som svarar mot verket i fråga, dvs. att de skådat in i idévärlden. Men, menar Somoza, att flera olika personer skulle komma fram till samma tolkning är i allmänhet inte möjligt. Personer som tolkar litterära verk kan alltid komma fram till mer än en tolkning, någon entydigt ”bästa” tolkning finns inte. Därför är Platons idélära felaktig, åtminstone då den tillämpas på detta område.

Resonemanget i det föregående stycket är en tolkning jag gjort av Somozas text, argumentet återfinns inte explicit i texten. Och visst, kanske har Somoza rätt i att det finns andra tolkningar som är lika rimliga, men oförenliga med min tolkning. I vilket fall som helst tror jag inte att hans resonemang är ett bra argument mot Platons idélära. Problemet är att Somoza blandar ihop epistemologiska frågor med ontologiska dito. Att två mycket kvalificerade tolkare kan göra oförenliga tolkningar av ett litterärt verk visar på ett epistemologiskt problem, men det säger inget om huruvida det faktiskt *finns* en perfekt tolkning eller inte. En rimlig tanke är nog att tolkningar är underdeterminerade av all möjlig evidens, på ungefär samma sätt som vetenskapliga teorier är underdeterminerade av alla möjliga observationer. Då gäller det att det finns en tydlig gräns för vilken kunskap vi kan nå på detta område: Vissa tolkningar kan vi veta är orimliga, då de inte är förenliga med evidensen, men vi kan aldrig med säkerhet säga vilken tolkning som kommer närmast idealet.

Nu kunde man kanske säga att det är poänglöst att tala om ideala tolk-

ningar om vi aldrig kan veta vilka de är. Det ligger så att säga i tolkningens natur att den är tillgänglig för mänsklig kunskap, kunde man hävda. Men det är alltså precis detta som jag tror att Platon borde förneka. Lika lite som vi vanliga dödliga kan svarva till en ideal stol eller ett idealt bord, lika lite kan vi vanliga dödliga frambringa den ideala tolkningen av ett litterärt verk. Vi kan givetvis öva oss, och successivt förbättra oss, t.ex. genom att studera filosofi eller litteraturvetenskap. Men det finns inga skäl att tro att vi någonsin kommer att nå ända fram. Denna epistemologiska begränsning påverkar emellertid inte den ontologiska frågan. Ideala tolkningar *finns*, borde Platon hävda – trots sin avoga inställning till konsterna.

En annan tes som Somoza tycks försvara anknyter till den dygdeetik som var populär i vida kretsar på Platons tid (och i lite snävare akademiska kretsar i vår tid). Somoza ger sin invändning en litterär gestaltning genom att låta några av de mest välutbildade, dvs. mest dygdiga, eleverna vid Platons akademi i skydd av mörkret begå de mest vidriga handlingar. Poängen tycks vara att även *mycket* dygdiga personer ofta kan handla fel, eftersom de styrs av känslomässiga impulser snarare än av sitt förnuft. Till viss del påminner detta om den populära "telefonkioskinvändningen" mot dygdetik (efter ett psykologiskt experiment), enligt vilken vanliga människors handlingar i vardagslag beror på tillfälliga impulser, snarare än stabila karaktärsdrag, varför det således skulle vara falskt att säga att det finns något som kan kallas dygder och som går att träna upp. I denna variant är dock inte invändningen särskilt stark. När det gäller vanliga människors handlande i vardagslag kan dygdeetikern lugnt konstatera att dessa nog inte är särskilt dygdiga, och att man därför inte kan vänta sig annat än att de ofta handlar fel. Men för att dygdeetikerns poäng ska gå hem räcker det med att det är *möjligt* för dessa människor att öva sig och bli mer dygdiga. Att det inte är det redan idag är knappast en avgörande invändning.

Nyheten i Somozas framställning är att han tycks mena att detta resonemang om impulsernas betydelse för våra handlingar även äger giltighet för personer som redan är mycket dygdiga och som under årtal övat sig i att utveckla sina dygder, t.ex. vid Platons akademi. Somoza låter nämligen två av de bästa eleverna vid akademien med vett och vilje förlora kontrollen, och låta impulserna ta över, och vid upprepade tillfällen begå handlingar som är moraliskt fel. (Vilka ska jag inte avslöja här, det förtar spänningen i boken.) Problemet ur filosofisk synvinkel är dock att dessa två elever bara är figurer i ett litterärt verk. Somoza visar inte med empiriska studier, vilket han skulle behöva göra, att det verkligen är sant att personer som är så dygdiga som han påstår kan begå de brott han beskriver. Invändningen har därför låg hållbarhet.

Somozas bedömning av invändningens relevans är dock rimlig: om det verkligen vore sant att även mycket dygdiga personer, som verkligen tränat hårt i flera år för att utveckla sin dygd, ändå när det kommer till kritan låter sig styras av tillfälliga impulser, så är detta en tung invändning mot dygdeetiken. Ty det är rimligen inte så intressant att bygga upp en teori kring hur fullkomligt dygdiga personer *skulle* bete sig, om vi vanliga dödliga inte kan komma ens i närheten av detta trots hårda ansträngningar. Kanske kunde en sådan teori *förklara* vad moraliskt riktighet är för ett slags entitet, om än på ett mycket abstrakt sätt, men den kan inte visa oss vägen dit. Den handlingsvägledande dimensionen i etiken skulle försvinna.

Slutsatsen blir att Somozas kriminalroman är väl värd att läsa, men inte för sina filosofiska poängers skull. Behållningen ligger snarare, som så ofta förr, på det litterära planet. Särskilt medryckande är beskrivningarna av livet i det antika Aten och den lite lätt humoristiska beskrivningen av Platon som person.

MARTIN PETERSON